

Pozvánka na konferenci ČPdS 2012

Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové
ve spolupráci
s Českou pedagogickou společností
pořádá vědeckou konferenci

Gramotnost ve škole

Cílem konference spolupořádané PdF UHK a ČPdS je pokusit se zodpovědět na aktuální otázky, které jsou v současné české škole prioritní.

V rámci české školy jsou řešeny aktivity související s gramotností, důraz je kladen na funkční gramotnost a její přesahy. Hlavním cílem konference bude získat potřebné závěry k neustále se opakujícím a prohlubujícím se problémům v rámci zvyšování čtenářských dovedností u žáků českých škol. V dalších tématech konference budou akcentována didaktická témata: standardy základního vzdělávání, etické problémy ve škole a mnohá další.

Konference bude navazovat na předchozí odborná setkání pořádaná PdF UHK a ČPdS.

Termín: 28. – 29. března 2012

Místo: Univerzita Hradec Králové

Témata konference:

- *Čtenářská gramotnost*
- *Funkční gramotnost* (mediální gramotnost, matematická gramotnost, zdravotní gramotnost, ...)
- *Didaktické problémy současné školy* (standardy základního vzdělávání, státní maturita, jednotná závěrečná zkouška)
- *Vybrané okruhy pedagogiky* (etika ve škole, genderové přístupy, aktuální trendy v české pedagogice)
- *Sekce pro doktorandy a studenty*

V rámci konference se uskuteční panelová diskuze s tematikou gramotnosti a workshop na téma *Zvyšování kvality jazykového vzdělávání*. Workshop je vhodný zejména pro učitele ZŠ a didaktiky.

Z příspěvků, které zazní na konferenci, bude vydán recenzovaný sborník na CD-ROMu.

Vybrané příspěvky z první sekce budou zařazeny do odborné knihy, která bude vydána po skončení konference.

Mgr. Václav Víška, Ph.D.
předseda organizačního výboru

doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.
předsedkyně vědeckého výboru

Výzva pro autory k předkládání abstraktů příspěvků do monotematického čísla Vztah teorie a praxe v pedagogice

Monotematické číslo bude věnováno jednomu ze základních problémů, který řeší všechny obory, jejichž ambicí je působit na praxi (viz studie J. Maňáka v tomto čísle PedOr). Jeho cílem bude prostřednictvím publikovaných příspěvků přispět k překonání mezery mezi pedagogickou teorií a pedagogickou praxí.

Příspěvky by měly reflektovat současnou situaci (v oblasti teorie a praxe) v naší zemi, ale i přístupy k řešení vztahu pedagogické teorie a praxe v zahraničí. Vítány jsou studie vycházející z vlastních teoretických anebo empirických výzkumů autorů a také interdisciplinárně založené texty.

Garanty čísla jsou: prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc., a doc. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D.

Časový plán přípravy monotematického čísla

- Abstrakty v rozsahu cca 2 normovaných stran zasílejte do 31. 1. 2012 na adresu tjanik@ped.muni.cz.
V abstraktu prosím uveďte: autora (autory) a název příspěvku, jeho typ: S – teoretická, přehledová, empirická či metodologická studie (předpokládaný rozsah cca 20 normovaných stran), D – diskusní příspěvek nebo esej (předpokládaný rozsah do 10 normovaných stran), cíl a obsah příspěvku.
- Abstrakty budou posouzeny garanty čísla a do 28. 2. 2012 obdrží jejich autoři vyrozumění o dalším postupu.
- Termín pro odevzdání studií akceptovaných abstrakt je stanoven na 30. 4. 2012.
- Následně studie projdou standardním recenzním řízením – recenzní posudky budou autorům průběžně zasílány spolu s žádostí o provedení úprav do 30. 6. 2012.
- Následně bude číslo redakčně zpracováno a předáno do tisku.

Preferované tematické okruhy monotematického čísla

1. Od teorie k praxi (nebo naopak) v pedagogických vědách.
2. Propojování teorie a praxe v oborových didaktikách.
3. Pedagogický výzkum jako teorie a (nebo) praxe.
4. Jazyk teorie a jazyk praxe v pedagogice – jejich sblížení.
5. Vytváření mostů mezi teorií a praxí v učitelském vzdělávání.
6. Spolupráce „teoretiků“ a „praktiků“ v pedagogice (např. výzkumníků a učitelů).
7. Pedagogické znalosti jako průsečík teorie a praxe.

Konference Evropské asociace pro výzkum učení a vyučování (EARLI) 2011

Ve dnech 30. 8.–3. 9. 2011 probíhala ve Velké Británii mezinárodní bienální konference *Evropské asociace pro výzkum učení a vyučování (European Association for Research in Learning and Instruction)* s názvem *Výchova pro globální propojenou společnost (Education for a Global Networked Society)*. Konference se konala v prostorách University of Exeter, jejíž kampus patří mezi nejkrásnější ve Spojeném Království a své pověsti dostává. Kampus je v současnosti dále budován ve stylu moderní architektury. Co se týče zajímavosti města Exeter, jedná se údajně o jedno z posledních měst, kde jsou ještě funkční původní řemeslnické cechy.

Konference EARLI je pořádána od roku 1985 a patří k nejvýznamnějším v oblasti pedagogického výzkumu ve světě. Asociace má přes 2000 členů z 56 států, převažují členové (i účastníci konference) z Německa, Holandska, USA, Velké Británie, Finska, ale také např. Austrálie a dalších západních zemí. Za poslední 3 roky stoupl počet členů o 40 %. Kancelář asociace sídlí v univerzitním městě Leuven v Belgii. Úspěch asociace vedl k založení sesterské asociace EAPRIL (*European Association for Practitioner Research on Improving Learning*), jejíž konference bude 23.–25. 11. 2011 v Nimjegenu v Nizozemí. Asociace EARLI zaštiťuje zatím 2 časopisy. V roce 1989 byl založen v současnosti nejsilnější časopis v pedagogickém výzkumu v Evropě *Learning and Instruction* (nakladatelství Elsevier) s impact faktorem 2,768, který se dále zvyšuje. Úspěch tohoto časopisu vedl po roce 2005 k založení druhého časopisu *Educational Research Review*. V rámci EARLI pracuje 22 pracovních skupin se speciálním zaměřením (tzv. SIG – *Special Interests Groups*), které pořádají také své vlastní konference a organizují aktivity v rámci EARLI. Jsou zaměřené např. na metakognici, evaluaci a hodnocení, moderní technologie ve vzdělávání, učení z textu, speciální vzdělávací potřeby, učení a vývoj v raném dětství, multikulturní vzdělávání aj. Jejich seznam a aktivity lze nalézt na stránkách EARLI (www.earli.org). Dosavadní prezidentkou asociace byla profesorka Sari Lindblom-Ylänne z Finska, která je ředitelkou Centra pro výzkum a rozvoj vysokoškolského vzdělávání v Helsinkách. Novým prezidentem je i v ČR známý prof. Manfred Prenzel, který byl dříve ředitelem IPN (Leibniz-Institute for Science Education) a jedním z ideových vůdců mezinárodně srovnávacího výzkumu výsledků vzdělávání PISA v Německu. V současnosti působí na Fakultě pro vzdělávání učitelů a pedagogický výzkum Technické univerzity v Mnichově.

Konference byla rozsáhlá a probíhala v několika paralelních formátech symposií, sekcí prezentací, interaktivních posterových sekcí, kulatých stolů, panelových diskusí, ICT prezentací a workshopů. V každém 1,5hodinovém bloku probíhalo paralelně 23 těchto různých formátů (zejména sekcí) zaměřených na výrazné oblasti pedagogického výzkumu, jakými v současnosti jsou:

- předškolní vzdělávání, odborné vzdělávání, vysokoškolské vzdělávání, jazykové vzdělávání, vzdělávání v přírodních vědách, v matematice, vzdělávání učitelů, profesní rozvoj, příprava mladých výzkumníků;
- vzdělávací výsledky, efektivita vzdělávání, evaluace (včetně rozsáhlých mezinárodních studií výsledků vzdělávání);
- metodologie výzkumu, psychometrika;
- učení na pracovišti, kognitivní vývoj, emoční vývoj, učení ve webovém prostředí, učení z textu, učení řešením problému, čtení, psaní, konceptuální změna, měření kognitivní zátěže paměti při učení, autoregulace, metakognice, představy, cílová orientace, motivace, osobní zdatnost, kognitivní dovednosti;
- výuka, metody výuky, plánování výuky;
- technologie vzdělávání, učební prostředí podporované počítačem, učení prostřednictvím multimédií a hypermédií;
- sociální interakce, spolupráce, interkulturní výchova, environmentální výchova, vzdělávání a náboženství, kultura a výchova, speciální potřeby, ohrožení žáci;
- a další.

V příspěvcích v sekcích byly prezentovány nejnovější výzkumy (většina z nich byla založena na aktuálních datech), která ještě nebyla publikována. Významní profesori v daných oblastech představovali své nové modely a koncepce, rozvíjeli teorii nebo prezentovali současné techniky analýzy dat.

Symposia byla zaměřena na konkrétní aktuální témata v rámci výše uvedených oblastí, v nichž dochází v současnosti k největšímu rozvoji poznání v rámci daných oborů. Za klíčové lze považovat např. zvané metodologické sympozium na téma *Research Methodology: Where next for EARLI?* (Metodologie výzkumu: Kam dál v EARLI?), kde přednášeli profesori Gert Biesta, Martyn Hammersley a Manfred Prenzel. Hlavním tématem byla *edukace a vzdělávací politika založená na důkazech*. Diskutovalo se o pochybných epistemologických

východiscích daného konceptu a jeho směřování spíše k *evidence informed practice* a *evidence informed policy* (edukaci a vzdělávací politice informované o důkazech). M. Hammersley také naznačil potřebu EARLI zaměřit se více na historický výzkum, filozofické základy výchovy a metodologii.

Proběhlo 13 hlavních referátů zaměřených na nejzajímavější témata z výše uvedených oblastí. Velký ohlas měla například přednáška prof. S. Dehaeneho o nejnovějších výzkumech neurověd týkajících se vlivu osvojení psané řeči na vývoj lidského mozku a jeho funkce. V kontextu nových zjištění se například technika globálního čtení jeví jako krátkozraká, protože nepodporuje další transfer na nové situace a neodpovídá neuronálním procesům učení se psaní v mozku. Velký ohlas vzbudila také přednáška jednoho z mimořádných mladých vědců současnosti dr. Maartena Vansteenkisteho o jeho pokroku v rozvoji *teorie sebeurčení* (*self-determination theory*) týkající se motivace jedince a skupin ve všech možných oblastech lidských aktivit. Zásadní byly důsledky teorie pro správnou motivaci žáků ve výuce, která již neodpovídá poznatkům uváděným ve skriptech pro učitele a jednoduchému rozdělování motivace na vnitřní a vnější.

Hlavní referát na konferenci měla také dosavadní prezidentka asociace Sari Lindblom-Ylänne, která poukazovala na příkladu svého výzkumu na vliv použitých technik analýzy dat na zjištění. Zaměřila se zejména na problém agregace dat do skupin, kde se vzájemné protichůdné efekty mohou vyrušit a výzkumy tak mohou zjišťovat slabé výsledky a vztahy. Jako příklad byly uvedeny vazby u *přístupů k učení* (hloubkový, povrchní přístup, organizační učení) ke vzdělávacím výsledkům. Když však sledujeme změny přístupů k učení žáků celkově a ve vazbě například na jednotlivé semináře na vysoké škole a zároveň výsledky interpretujeme v kontextu konkrétní situace jedince včetně jeho percepce daného předmětu, můžeme zjistit zcela jiné výsledky a signifikantní změny (rozdíly) a vztahy. Tento metodologický problém je zásadní zejména ve výzkumech efektivity vzdělávání a vzdělávacích výsledků ve vazbě na postupy učení žáků.

I přes selektivní recenzní řízení se konference účastnily stovky odborníků. Část z nich měla původní vzdělání z oblasti pedagogické psychologie a psychometrie. Jednotlivé pedagogické disciplíny a jejich nejnovější empirický výzkum byly zastoupeny rovnoměrně. Z ČR bývá účast na konferenci EARLI malá. Konference je bohužel jednou z dražších, ale na druhou stranu velmi přínosných pro odborný růst jak v teoretické, výzkumné, tak i praktické oblasti

učení a vyučování. Do sekcí byly vybírány příspěvky, které posluchačům nabízely nové přístupy a výsledky ve vazbě na nové nebo dosavadní teorie. Na stránkách konference jsou volně k dispozici rozšířené souhrny a abstrakty příspěvků i posterů: http://www.earli2011.org/media/Documents_EARLI2011/BookofAbstractsandExtendedSummaries.pdf.

V rámci konference byly udělovány také ceny za (a) mimořádný přínos vědě v oblasti učení a vyučování, (b) za mimořádnou publikaci a (c) cena Erika de Corte pro mladé výzkumníky. Oceněna byla také nejlepší prezentovaná doktorská práce. Na konferenci představovala své nejnovější publikace přední světová nakladatelství literatury z oblasti pedagogických disciplín, jako Elsevier, Palgrave Macmillan, Routledge, Sense Publishers, Springer, Wiley-Blackwell, Waxmann nebo nezávislé nakladatelství Trentham, které vydává publikace na téma genderu, vícejazyčnosti, rasy, dramatické výchovy a další.

Konferenci EARLI předcházela konference pro mladé výzkumníky JURE, kterou koordinuje síť EARLI pro mladé výzkumníky (*Network for Junior Researchers*) založená v roce 1999 s cílem stimulovat jejich práci. Síť má přes 450 členů. Nejlepším pracím JURE byla udělena ocenění a byly prezentovány na hlavní konferenci. Další nejbližší aktivitou JURE je Letní škola na Univerzitě v Řezně od 23.–27. 7. 2012 na téma: *A Learning Odyssey: Exploring new horizons in Learning and Instruction*.

Výroční 15. konference EARLI se bude konat 27.–31. 8. 2013 v Mnichově na Technické univerzitě na fakultě vzdělávající učitele a zaměřené na pedagogický výzkum (Fakultät für Lehrerbildung und Bildungsforschung). Tématem bude *Odpovědné vyučování a trvale udržitelné učení (Responsible Teaching and Sustainable Learning)*. Recenzní řízení probíhá na základě jednostránkového abstraktu a několikařádkové anotace v anglickém jazyce zaslaných k posouzení dvěma recenzentům. Abstrakt se vkládá po přihlášení přes webové rozhraní konference do 29. 10. 2012 (více informací na <http://www.earli2013.org>).

Kateřina Vlčková

John Dewey (1859–1952) na Pedagogické fakultě MU

Pochopitelně Dewey nebyl přítomen na fakultě osobně, ale svým myšlením, které na přednášce 22. 6. 2011 zasvěceně připomněl prof. L. A. Hickman, ředitel Centra deweyovských studií při Univerzitě Southern Illinois v Carbondale, USA. Prof. Hickman je nejuznávanějším odborníkem na dílo Johna Deweye a jeden z nejvýznamnějších představitelů pragmatismu a pragmatistické pedagogické filosofie. Je autorem či editorem mnoha knih, přeložených do jazyků více než 20 zemí – z těch posledních jmenujme např. *Pragmatism as a Post-Postmodernism: Lessons from John Dewey*; *Philosophical Tools for Technological Culture: Putting Pragmatism to Work*; *Reading Dewey: Interpretations for a Postmodern Generation*. Jako ředitel zmíněného Centra má společně s týmem svých spolupracovníků na starosti zpracování Deweyho rozlehlé pozůstalosti. Z výsledků jejich práce jmenujme např. *The Collected Works of John Dewey, 1882–1953: The Electronic Edition*; *The Correspondence of John Dewey*; *The Class Lectures of John Dewey, Vol. 1, Political Philosophy, Logic, Ethics*.

Prof. Hickman zahájil analýzu Deweyova pedagogického odkazu podrobným osvětlením koncepce demokracie, socializace a funkce výchovy při formování jedince. Pro jednoduchost výkladu se opřel o jednu z centrálních kapitol Deweyho knihy *Democracy and Education The Democratic Conception of Education*. Cílem Hickmanovy snahy bylo navázat na znalost zmíněné Deweyho knihy v českém prostředí, protože ta byla již v roce 1932 přeložena do češtiny. Ovšem právě snaha o jednoduchost způsobila nedorozumění, jež se výrazněji projevilo během závěrečné diskuze. Příčinou nedorozumění je skutečnost, že prvorepublikové pochopení Deweyho díla nevzalo dostatečně v úvahu filosofické základy jeho pedagogiky. Proto mnohé z toho, co Hickman přednášel, mohlo české publikum vnímat jako „nošení dříví do lesa“. Např. Dewey je u nás dodnes považován za představitele na dítě orientované pedagogiky, přestože jeho pragmatistické, naturalistické pozici není nic vzdálenějšího než podobné vytváření teoretických jednostranností.¹

Z příslušné kapitoly však vyplývá, že stejně jako by společnost neměla být hlavním určujícím faktorem pro formování obsahu výuky a výchovy – v kapitole je to vyloženo prostřednictvím kritiky Platónovy koncepce vzdělání načrtnuté v jeho Ústavě – neměly by obsah a formy vzdělávání a výchovy určovat ani

¹ Tuto strukturální miskoncepci českého prostředí se pokusí ve své připravované knize John Dewey: Pragmatismus, edukace a demokracie přehodnotit a napravit Radim Šíp.

mytické ohledy na jedince jako atomistickou bytost – v kapitole je to ukázáno na kritice individualistického pojetí filosofů 17. a 18. století, především na kritice Rousseauova díla. Tato středová pozice stojí na výrazném axiomu pragmatistické filosofie, který upřednostňuje procesy utváření forem (jedinců, společnosti, veřejnosti, státního uspořádání, znalostí atd.) před jejich již předem existujícími pevnými formami. Převedeno do pedagogické filosofie to znamená, že zde předem neexistuje žádný ideální stát (dokonce ani ten údajně „demokratický“), od kterého by se měly obsahy a formy edukace automaticky odvíjet, stejně jako zde předem neexistuje žádný autonomní autentický jedinec, jehož potřebám musí být *a priori* přizpůsobena výuka a výchova. Ve své podstatě se nacházíme v daleko složitějším prostředí, kde je edukace centrální kategorií, prostřednictvím které se vyvíjí jak společnost, tak jedinec. Úkolem takto pojaté edukace je vybalancovat potřeby společnosti a potřeby jedinců takovým způsobem, aby se rozvoj společnosti a jedinců harmonicky ubíral ke stále širším a bohatším formám. A právě touto vnitřní vazbou je edukace vnitřně spjatá s myšlenkou skutečné demokracie.

V pragmatistické filosofii je tak edukace definována jako funkcionální záležitost vymezená šíří možností pozitivního rozvoje jedince a společnosti, nikoli předem danou rigidní, esencialistickou definicí. Proto není divu, že Hickman věnoval velkou pozornost spojení demokracie a výchovy, což je nejen obsahem rozebíraného spisu, ale celé pragmatistické filosofie. Úzké spojení demokracie s výchovou osobnosti prof. Hickmana ukázal na působení autoritativních společností, v nichž strach a izolace člověka vede jedince k rigiditě a sobectví. Naproti tomu demokracie podporuje rozvoj vzájemných vztahů a vede individuuum k tomu, aby se člověk v rámci kooperace s druhými přizpůsoboval novým situacím. Proto bychom neměli demokracii naivně osvícensky vnímat jako formu vlády, ale především jako ten způsob společenského sdílení zkušeností, který umožňuje, aby se každý člen společnosti rozvíjel podle svých schopností a zájmů a zároveň aby se společnost vyvíjela ke svým méně autoritativním a více sebereflektujícím se formám. Přednáška prof. Hickmana byla příležitostí připomenout si trvalost Deweyova odkazu. Vzácného hosta přivítal děkan fakulty doc. J. Trna a proděkanka doc. S. Hanušová, problematiku uvedl a diskusi řídil dr. R. Šíp. Byl zajištěn pohotový a citlivý překlad. Postřeh jednoho z účastníků, že prof. Hickman se postavou i obličejem podobá Deweyovi (Deweyův portrét byl promítán) vyvolal obveselení účastníků i úsměv samotného Hickmana, který poznamenal, že vypadat jako Dewey je součástí jeho zaměstnání. Je škoda, že se této významné akce zúčastnilo jen velmi málo

pedagogů, kteří se na fakultě pedagogikou zabývají. Pro účastníky bylo setkání s prof. Hickmanem a jeho prostřednictvím s Deweyem hlubokým zážitkem, zřejmě vyvolalo potřebu hlouběji se zabývat myšlenkami, které jsou stále ne zcela pochopené a stále aktuální.

Josef Maňák

Skutil, M. a kol. (2011). *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál.

Publikace se zaměřuje na výzkum v pedagogice a psychologii s ohledem na učitelskou profesi. Jde o didaktickou příručku, záměrem autorů je ukázat a zpřístupnit budoucím i stávajícím učitelům možnosti a limity kvalitativních a kvantitativních přístupů v takové podobě, aby byli schopni porozumět publikovaným výzkumům a využít jejich výsledky, případně realizovat vlastní výzkumná šetření, a to nejen v průběhu studia, ale i následně ve své praxi. Kniha se zabývá oběma přístupy současně a je cílena na učitelskou profesi. Právě v tom tkívá, oproti zavedeným metodologickým publikacím, její ojedinělost.